

KONFERENCE A AKTIVITY GEOGRAFŮ

Pozvánka na mezinárodní geomorfologickou vědeckou konferenci

Katedra fyzické geografie a geoekologie Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity v Ostravě zve všechny zájemce na mezinárodní vědeckou geomorfologickou konferenci Carpatho-Balkan-Dinaric Conference on Geomorphology. Konference se bude konat 17.–20. 10. 2011 v Ostravici v krásném prostředí Moravskoslezských Beskyd. Konference se koná pod záštitou Carpatho-Balkan-Dinaric Regional Working Group of the IAG (pracovní skupina Mezinárodní asociace geomorfologů) a Carpatho-Balkan Geomorphological Commission.

Na konferenci se tradičně jednou za 4 roky setkávají geomorfologové a vědci příbuzných oborů, aby prezentovali nejnovější výsledky geomorfologického výzkumu z rozsáhlého karpatsko-balkánsko-dinárského regionu. Program konference je otevřen všem tématům moderní geomorfologie a i když se konference zaměřuje především na karpatsko-balkánsko-dinárský region, jsou vítány rovněž příspěvky prezentující aplikace nových metod geomorfologického výzkumu i z jiných oblastí. Ve spolupráci s další pracovní skupinou IAG – Human Impact on Landscape je připravována i zvláštní paralelní sekce zaměřená na antropogenní transformaci reliéfu.

Doufáme, že konference bude díky přátelské a otevřené atmosféře vhodnou příležitostí pro prezentaci vašeho výzkumu, k diskusi o nových metodách geomorfologického výzkumu a samozřejmě také k inspirujícímu setkání s kolegy a přáteli. Součástí konference je exkurze zaměřená na nejnovější poznatky o vývoji reliéfu Moravskoslezských Beskyd. Vědecké články týkající se témat prezentovaných na konferenci budou publikovány v recenzovaných pozitivně hodnocených časopisech. Další informace včetně cirkulářů a přihlášky na konferenci jsou k dispozici online na internetové adrese <http://conference.osu.eu/cbd/>.

Jan Hradecký, Veronika Smolková

Mojmírovce 2011 – 8. česko-poľsko-slovenský seminár

Přírodovědecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego vás srdečně zvou na tradiční, již 8. ročník česko-poľsko-slovenského seminária s podtitulem „Regióny krajín V4 tvárou v tvár novým výzvam integrovanej Európy“. Tentokrát se uskuteční na zámku Mojmirovce na Slovensku ve dnech 6.–10. 6. 2011. Přihlášku je třeba podat do 31. 3. 2011 na adresu dzupinova@fns.uniba.sk. Veškeré potřebné informace naleznete na internetové stránce <http://www.humannageografia.sk/mojmiovce/>.

Podle informací z internetové stránky konference upravila Silvie Kučerová

Postřehy ze soutěže mladých českých geografů

Při příležitosti XXII. sjezdu České geografické společnosti v Ostravě na přelomu srpna a září 2010 proběhl již 6. ročník celostátní soutěže „O nejlepší studentskou vědeckou a odbornou práci v oboru geografie“. Soutěž se uskutečnila v dopoledních hodinách dne 31. srpna 2010, tedy těsně před oficiálním otevřením geografického sjezdu. Do soutěže se mohli svými pracemi podle předem vyhlášených regulí Sekce geografického vzdělávání ČGS přihlásit studenti geografických bakalářských i magisterských studijních programů s výsledky své badatelské činnosti. Vědecké elaboráty studentů mohly představovat jak samostatné výstupy, tak části bakalářských prací či tyto práce celé, nikoliv však diplomové práce. Práce byly oficiálně k soutěži přihlášeny prostřednictvím mateřského geografického pracoviště – místního geografického ústavu či katedry. Práce však mohly pocházet i mimo tato pracoviště. S ohledem na jejich geografický obsah je tak mohly přihlašovat všechny vysoké školy v Česku. V některých případech přihlašované práce prošly školním soutěžním kolem. Počet prací z jednotlivých institucí byl dán v propozicích soutěže. Cestovní náklady a pobyt pro vítěze fakultního (katedrového) kola hradilo vysílající pracoviště. Celostátního kola se mohou účastnit i studenti, kteří se umístili do třetího místa ve fakultním kole, finanční krytí jejich účasti je v kompetenci vysílajících pracovišť.

Do soutěže bylo odesláno celkem 11 prací z univerzitních geografických pracovišť v Plzni, Ústí nad Labem, Liberci, Praze, Českých Budějovicích a v Brně. Soutěže se však nakonec osobně, což je jednou z podmínek akce, zúčastnilo jen 9 studentů.

Vlastní soutěž probíhala formou veřejných prezentací hlavních tezí práce před publikem a soutěžní porotou se zaměřením na klíčové výsledky bádání. Pětičlennou soutěžní porotu navrhnul prezident ČGS a jmenoval Hlavní výbor České geografické společnosti. Soutěžní porota měla písemné práce k dispozici nejméně týden před jejich veřejnou obhajobou. Každá práce se hodnotila podle šesti kritérií: úprava práce, ústní prezentace, originalita, inovace, metodika a výsledky práce. Každý porotce měl možnost přidělovat soutěžním pracím body v rozmezí 0 až 5 v rámci posouzení každého kritéria, celkový bodový zisk se tedy mohl pohybovat u porotce v intervalu 0 až 30. Součty bodů od jednotlivých porotců pak dávaly celkové pořadí soutěžních prací.

Soutěž osobně zahájil prezident ČGS doc. RNDr. Tadeusz Siwek, CSc. z Ostravské univerzity. Připomněl dlouhou tradici těchto soutěží pod jiným názvem SVOČ v 70. a 80. letech 20. století v tehdy ještě federálním Československu. Spektrum řešených a pojednávaných témat v pracích studentů se pohybovalo od problematiky biogeografické přes meteorologické jevy po přeshraniční migraci v Americe, od ryze lokální po kontinentální dimenzi. V solidní konkurenci nakonec zvítězil Tomáš Púčik, student geografie na Přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity s tématem „Význam indexů nebezpečnosti konvektivních bouří“. Ve svém výzkumu vypracoval vlastní klasifikaci nebezpečných bouřkových jevů a bouřek jako celků, o níž projevují zájem naše odborné instituce. Na druhém místě skončila Ilona Bečicová z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze s problematikou „Mezinárodní migrace z Mexika do Spojených států amerických a role mexicko-americké hranice“, kde provedla podle originálních dat úřadů USA lokalizaci hlavních latinsko-

-amerických imigrantských komunit ve Spojených státech. Třetí místo obsadila Eva Berrová z Přírodovědecké fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem s prací „Orientační mapa obce Tisá s návrhem na pojmenování ulic“, k čemuž vyhodnotila jak současnou situaci v obci, tak staré mapy s dnes zapomenutými názvy tratí. Šťastnou souhrou dobrých předpokladů se tak na čelních místech umístila reprezentativní díla české studentské fyzické a sociálně ekonomické geografie a geografické kartografie. Také ostatní práce stály za pozornost, ať již se zabývaly výskytem vodních ptáků (M. Adam) či šířením bobra v českých zemích (L. Franěk), studiem historického vývoje využití krajiny v městském prostředí pražského Albertova (L. Holman) či sezónních projevů vegetace středních Čech na družicových snímcích (M. Indrová). Z jiného soudku byla studie dopravní dostupnosti obcí Karlovarského kraje (V. Jaroš), či zkušeností z povodní v obci Třebouky na Moravě (K. Klemešová).

Lze konstatovat, že budoucnost české geografie je v dobrých rukou a lze si jen přát, aby zajímavých studentských prací bylo ještě více. Názorně se ukázalo, že studenti umějí přesvědčivě vystupovat, dobře argumentovat a kvalifikovaně prosazovat své názory. Trojice nejlepších byla oceněna nepřehlédnutelnými finančními odměnami ze strany ČGS a ostatní účastnickými certifikáty. Všichni bez rozdílu byli představeni shromážděné české geografické obci a přítomným hostům při zahájení kongresu ČGS. Během dalšího času pak měli možnost se seznámit s účastníky kongresu a navázat cenné kontakty se zástupci geografické komunity. I to je další kladnou stránkou synchronizace vrcholné studentské vědecké soutěže se špičkovými setkáními českých geografů.

Další, v pořadí již 7. ročník soutěže proběhne v měsíci září 2011 při příležitosti mezinárodní geografické konference na PdF MU v Brně. Organizační výbor soutěže vezme v potaz připomínky ze strany soutěžících a vysílajících fakult k rozsahu soutěžních prací. Je doporučováno, aby rozsah předkládaných písemných verzí prací nepřekročil 30 stran. Dalším úkolem ČGS pro nastávající období je stabilizovat garanty této soutěže na jednotlivých fakultách, resp. katedrách geografie. Perspektivním úkolem organizačního výboru bude vyvolat jednání o pokračování této soutěže na mezinárodní úrovni. Soutěž je silným motivačním impulzem pro hlubší vědeckou práci studentů geografie. O tom svědčí fakt, že některé tváře soutěžících z prvních ročníků potkáváme pravidelně na setkáních české geografické komunity.

Jaromír Kolejka, Eduard Hofmann

XV. kongres Slovenskej geografickej spoločnosti

Ve dnech 8.–11. 9. 2010 se konal v Košicích XV. kongres Slovenskej geografickej spoločnosti. Společně s kongresem probíhala i 6. konference Asociácie slovenských geomorfologov. Kongres se konal pod záštitou Slovenskej geografickej spoločnosti při Slovenské akademii věd v Bratislavě, přičemž hostitelskou institucí byl Ústav geografie Univerzity P. J. Šafárika v Košicích.

Nabitý program kongresu byl rozložen do 3 jednacích a 1 exkurzního dne. Úvodní slovo kongresu patřilo významným osobnostem a čestným hostům. Na úvod zhodnotil význam geografie a společenskou stránku kongresu primátor

města Košice Ing. František Knapík. Jeho vystoupení se zájmem poslouchalo více jak 150 přítomných odborníků ze slovenské, české i polské geografické komunity. Následného přivítání všech účastníků se zhostil také prof. MUDr. Ladislav Mirossay, DrSc., rektor Univerzity P. J. Šafárika, a prof. RNDr. René Matlovič, Ph.D., prezident SGS, rektor Prešovské univerzity v Prešově. Ústředním tématem celého sjezdu bylo motto „Spoločenská relevancia geografie“. V plénu na toto téma vystoupili mimo jiné doc. RNDr. Luděk Sýkora, Ph.D. z Karlovy univerzity v Praze, prof. RNDr. René Matlovič, Ph.D. z Prešovské univerzity v Prešově, prof. Boleslaw Domański z Jagiellonian University v Krakově a Dr.h.c. prof. RNDr. László Miklós, DrSc. z Technické univerzity Zvolen. Po plenárním zasedání probíhalo jednání v odborných sekcích.

Během čtvrtetního odpoledne se vystřídalo v tematických sekcích více jak 60 odborníků, přičemž paralelnost sekcí byla ze strany organizátorů bravurně zvládnuta. Čtvrtetní jednání probíhalo v odpoledních hodinách valnou hromadou členů SGS, na které se mj. volil nový výbor společnosti. Páteční jednání bylo opět věnováno jednáním v odborných sekcích až do pozdních večerních hodin. Sobota byla věnována odborným exkurzím z fyzické geografie Košické kotliny, Slánských vrchů a Východoslovenské nížiny a z humánní geografie věnující se obyvatelstvu, průmyslu a zemědělství Košické kotliny.

Libor Lněnička

Ohlédnutí za 7. národní konferencí Hydrologické dny 2010

Ve dnech 25.–27. října 2010 se v Novém Adalbertinu v Hradci Králové uskutečnila již sedmá konference českých a slovenských hydrologů s názvem Hydrologické dny 2010 s podtitulem Voda v měnícím se prostředí. Pořadatelem a hostitelem byly Povodí Labe, státní podnik a Český hydrometeorologický ústav, iniciátory konference byly Český a Slovenský národní výbor pro Mezinárodní hydrologický program UNESCO. Akce se konala pod záštitou České národní komise pro UNESCO a Bc. Lubomíra France, hejtmana Královéhradeckého kraje. O konferenci byl v řadách hydrologů velký zájem, o čemž svědčí jednak vysoký počet účastníků, jednak vysoký počet příspěvků (116) ve dvoudílném konferenčním sborníku.

Odborná konference s tradičním názvem Hydrologické dny se koná pravidelně od roku 1980 v intervalu pěti let, přičemž se v jejich uspořádání pravidelně střídají Česká republika a Slovenská republika. Cílem konference je zhodnotit dosavadní úroveň hydrologie za uplynulé období a nastínit její další rozvoj. V rozvíjející se české a slovenské hydrologii se ve 21. století vlivem pokroku ve vědě a technice otevřely nové možnosti ve sběru a zpracování dat. Byly vytvořeny nové metodické přístupy, rychle se rozvíjí modelování hydrologických procesů, mnoho nových výsledků bylo zaznamenáno v experimentálním a aplikovaném výzkumu.

Odborný program konference byl tematicky rozdělen do šesti sekcí. V sekci Globální vlivy a změny v režimu vodních zdrojů zazněla řada přednášek zaměřených na dopady klimatických změn na zásoby vody v povodích, na vodní a povodňový režim toků, ale i na vývoj hladiny podzemních vod. Velmi zajíma-

vá byla přednáška o využití proxy-dat v hydrologii. Nejvíce příspěvků obdrželi organizátoři na téma Komplexní monitoring a bilancování zásob vody v povodích. Z příspěvků je patrný vzestup kvality i kvantity dat získaných v terénu a jejich zpracování; velmi se v posledních letech modernizovala přístrojová technika. Na území obou zúčastněných států se nachází velký počet malých (většinou horských) povodí, na kterých je prováděn experimentální monitoring a výzkum hydrometeorologických procesů. Dynamikou půdní vody, interakcí podzemních a povrchových vod a modelováním odtokových procesů v podpovrchovém prostředí krajiny se zabývala třetí odborná sekce Změny v interakcích podpovrchových a povrchových vod. Nové přístupy k odvozování hydrologických režimových charakteristik byly tématem další sekce, zaměřené např. na určování charakteristik na nepozorovaných povodích či na nejistoty v modelových přístupech. Velká pozornost byla věnována sekci Hydrologické předpovědi a výstrahy, kde zaznělo mnoho zajímavých přednášek o vývojových trendech v operativní hydrologii, využití radarů pro odhad srážek, lokálních výstražných systémech na povrchových tocích atd. Poslední sekce nesla název Hydrologické aspekty integrované péče o vodu v přírodním prostředí. Byla zaměřena na vlivy změny klimatu na hospodaření s vodou, antropogenní ovlivnění jakosti vody, identifikace a zvyšování vodního retenčního účinku povodí a optimalizace hospodářského využívání vodní složky krajiny.

Mám za to, že konference Hydrologické dny 2010 ukázala, že současná hydrologie se dynamicky rozvíjí všemi směry, zdokonaluje se monitoring a interpretace naměřených dat, velký pokrok byl zaznamenán v operativní hydrologii. Výsledky této konference by měly přispět k větší orientaci v možnostech, které poskytuje současná hydrologie ve složitých poměrech měnícího se prostředí.

Miroslav Šobr

1. Mezinárodní kolokvium o cestovním ruchu

9.–10. září 2010 se v Pavlově na jižní Moravě uskutečnilo setkání odborníků v oblasti cestovního ruchu – zhruba padesáti vědců, pedagogů a expertů z aplikované praktické řídicí a podnikatelské sféry (krajské úřady, ČSÚ, organizace cestovního ruchu). Nelehké organizační úkoly si na sebe vzala katedra regionální ekonomie a správy Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity v Brně pod vedením doc. RNDr. Jiřího Vystoupila, CSc. Kolokvium bylo podpořeno i Společností vědeckých expertů cestovního ruchu a Centrálou cestovního ruchu Jižní Morava.

První den kolokvia a téma „prostorové (geografické) aspekty cestovního ruchu“ zahájil doc. Vystoupil příspěvkem o nosných tématech v české geografii cestovního ruchu. Jedno z těchto stěžejních témat – výzkum druhého bydlení – bylo prezentováno v příspěvku RNDr. Jiřího Vágnera, Ph.D. s důrazem na výzkumné práce na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V diskuzi se opakovaně probíraly možnosti statistického vyhodnocování (ve spolupráci s pracovníky ČSÚ) a různých metodických postupů. Dalším subtématem byla diskuze prostorové organizace hlavních forem a druhů cestovního ruchu,

především prostřednictvím regionalizací. Ing. Martin Šauer, Ph.D. (ESF MU Brno) moderoval širokou diskusi zaměřenou na současný stav statistiky cestovního ruchu v Česku, prezentovanou Ing. Alenou Hellerovou z ČSÚ. Informovala o veřejně přístupné internetové databázi hromadných ubytovacích zařízení na úrovni obcí. Ing. Šauer poté řídil i diskusi třetího bloku, věnovaného destinačnímu marketingu, kde mezi nejzajímavější postřehy patřilo hodnocení efektivity využívání zdrojů (především z evropských fondů) při přípravě a propagaci produktů cestovního ruchu.

Inspirativní diskuze pokračovala druhý den v tématu organizace a řízení cestovního ruchu. Úvodní příspěvek k terminologii v oblasti destinačního managementu přednesla Ing. Andrea Holešínská (ESF MU Brno), k problematice utváření mentální destinace pak RNDr. Jiří Šíp, Ph.D. z Vysoké školy polytechnické v Jihlavě. Vznikající návrh věcného záměru zákona o podpoře cestovního ruchu představila Bc. Jitka Fatková a tato aktuální a stěžejní právní problematika byla diskutována i s ohledem na průběh v problematice koncipovaných úrovních turistických regionů, respektive oblastí.

Organizátorům patří velký dík především za to, že se „odvážili“ rozčeřit vody standardních akademických konferencí uspořádáním skutečného kolokvia, kde diskuze s experty z praxe představovala hlavní část programu. U příležitosti kolokvia byl vydán i sborník příspěvků na CD, které jsou již kromě sborníku abstraktů k dispozici na stránce <http://www.econ.muni.cz/udalosti/vedeckovyzkumne/1-mezinarodni-kolokvium-o-cestovnim-ruchu/>.

Jiří Vágner

Turistická destinace 2010 – Mezinárodní konference

25.–26. listopadu se v Krásné Lípě v Domě Českého Švýcarska, v „administrativním“ centru regionu, konala mezinárodní konference zaměřená na management, marketing a produkty v cestovním ruchu. Hlavním organizátorem bylo České Švýcarsko, o.p.s. ve spolupráci s SPF Group. Akci podpořil Ústecký kraj a Regionální operační program regionu soudržnosti Severozápad, zúčastnili se i představitelé Národního parku České Švýcarsko a regionální novináři. Celkem bylo registrováno 120 odborníků na cestovní ruch (zhruba 15 ze zahraničí), především z aplikované, odborné, administrativní a podnikatelské sféry.

Desítku hlavních příspěvků zajistili především pozvaní zahraniční lektori. Dopolední blok byl věnován teoretickému úvodu do problematiky managementu a marketingu turistických destinací a tvorby produktů cestovního ruchu. Fabio Sacco z Fakulty ekonomie Univerzity Trento (Itálie) obecně představil hlavní funkce a aktivity managementu s využitím empirické studie a zkušeností z regionu Stubai v Tyrolsku. Diskuze se zaměřila hlavně na nutnost kvalitativního rozvoje destinací nejen cestou stále většího počtu turistů, ale i snahou o prodloužení jejich pobytů v regionu a zajištění konkurenceschopnosti destinace. Martina Pásková z Ministerstva životního prostředí ČR ve svém příspěvku formulovala základní teoretické teze udržitelného cestovního ruchu v chráněných oblastech a rozvinula je v prostředí nově vznikajících geoparků.

O rozvojových možnostech hostitelské destinace hovořil Marek Mráz, ředitel obecně prospěšné společnosti České Švýcarsko. Druhá část dopoledního programu byla věnována tvorbě (udržitelných) produktů (balíčků) v cestovním ruchu s příspěvky Michaela Meyera z konzultační sekce pro turismus a biodiverzitu Světové organizace cestovního ruchu při OSN (UNWTO) a Paola Grigolliho ze Školy managementu cestovního ruchu z Trenta (Itálie). Vytváření turistických produktů a management destinace by se měly stát hlavními nástroji rozvoje cestovního ruchu, který by neměl být založen pouze na samotných turistických atraktivitách.

Poobědový blok zahájila nezávislá americká expertka Amy Arends Veselá, která upozornila na posun v možnostech destinačního managementu v USA na příkladu Mammoth Mountain, kdy klasické zimní aktivity přecházejí z tradičních center (Aspen, Veil) blíže ke zdrojům v Kalifornii. Ač popisovaný region, podobně jako třeba Superski Dolomiti rezort, zmiňovaný v předchozích příspěvcích, není možno zřejmě chápat jako typický produkt „zeleného“ cestovního ruchu, vzhledem k intenzivní a plodné spolupráci aktérů ve veřejném i privátním sektoru alespoň tyto parametry udržitelného cestovního ruchu splňuje. Další příklady úspěšných produktů z Evropy (Kaštanová cesta v jižním Tyrolsku, zážitkové procházky Londýnem) a ze zámoří (kreativní turismus na Novém Zélandě) vypíchnul ve své další prezentaci Fabio Sacco. Projekt SchweizMobil, prezentovaný Lukášem Stadherrem, patří zřejmě k nejpropracovanějším projektům mobility v cestovním ruchu vůbec – zahrnuje na 3300 km tras pro pěší a vysokohorské turisty, cykloturisty, in-line bruslaře a vodáky s jednotným systémem přehledného značení a dalších informačních materiálů (katalogy, mapy). Tematikou aktivní turistiky byla konference i zakončena, a to informacemi o rozvoji labské cyklostezky jako příkladu česko-německé spolupráce, které poskytl Daniel Mourek z Nadace Partnerství.

Společenský večer se odehrál v dalším novém objektu („brownfieldu“), v rekonstruované továrně, nyní sloužící jako ubytovací zařízení, galerie a vinárna. Centrum Krásné Lípy je názorným příkladem, jak přidělení nové funkce (centrum NP) společně s finanční podporou kraje a hlavně evropských fondů dokáže pozdvihnout a zatraktivnit periferní městečko. Multimediální návštěvnické centrum v Domu Českého Švýcarska je další výraznou atraktivitou.

O dynamickém rozvoji přeshraničního regionu nás přesvědčila i postkonferenční exkurze. Další multimediální muzejní prezentaci jsme shlédli v Domu přírody Národního parku Saské Švýcarsko v Bad Schandau s komentářem vedoucí Sabiny Stab a přednáškou Tino Richtera, ředitele Tourismusverband Sächsische Schweiz, který zdůraznil výrazně narůstající spolupráci s českými partnery i nutnost zapojení obcí a obyvatel regionu do rozvojových projektů. Všem organizátorům akce i všem lektorům a přednášejícím a provázejícím je nutné složit poklonu a díky za odborný přínos i za příjemné společenské ovzduší. Celému regionu Českosaské Švýcarsko přejme úspěšný udržitelný rozvoj!

Jiří Vágner, Dana Fialová

Výzkumné centrum RURAL Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze uspořádalo 1. února 2011 již 4. ročník semináře Venkov 2011. Semináře se aktivně zúčastnila i velvyslankyně ČR při Evropském společenství Milena Vicenová.

Více než 70 účastníků semináře projednalo v diskuzi současné rozvojové problémy českého venkova v kontextu Společné zemědělské politiky EU a Kohезní politiky EU. Účastníci semináře se zároveň shodli na nutnosti zaměřit pozornost na problematiku rozvoje venkova, přistupovat k venkovským obcím i k venkovskému prostoru diferencovaně a soustředit se nejen na podporu tvrdých infrastrukturních projektů, ale i na podporu malých projektů na rozvoj občanské sounáležitosti, podporu a rozvoj lidského i sociálního kapitálu.

Milena Vicenová upozornila v úvodním slově na potřebu aktivněji vstupovat do diskuze o budoucí podobě jednotlivých evropských programů a politik. Paní velvyslankyně dále zdůraznila rozdílné postoje členských zemí k rozvoji venkova jak z hlediska zařazení této politiky do systému podpor, tak ve variabilitě používaných nástrojů.

Magdaléna Hrabánková, rektorka JČU, vyzdvihla multioborovost studia venkova, velkou různorodost rozvojových nástrojů pro venkovské obce i pro venkov jako takový a upozornila na snižující se roli zemědělců při rozvoji venkova nebo při správě krajiny.

Radim Perlín z výzkumného centra RURAL, PrF UK hovořil o regionalizaci podpory pro rozvoj venkova, tedy o zohlednění lokálních a regionálních specifik jako předpokladu pro efektivní čerpání prostředků s tím, že je nutné klást důraz i na změnu tradičních forem podpory pro venkov. Tomáš Havlíček z výzkumného centra RURAL PrF UK představil v zastoupení širšího řešitelského kolektivu hlavní výsledky dotazníkového šetření zaměřeného na percepci rozvojového potenciálu venkovských obcí mezi jejich starosty. Informoval o nízké regionální diferenciaci výsledků podle krajů oproti rozdílům ve velikostních kategoriích obcí.

V odpolední části semináře vystoupili řečníci s projekty zaměřenými na rozvoj venkova a dílčí aspekty týkající se této problematiky – např. příprava sčítání lidu, domů a bytů 2011 s ohledem na data potřebná k výzkumu venkova, evidence a lokalizace pracovních příležitostí na venkově na příkladu Jiho-moravského kraje a změny migračního chování obyvatel ve vztahu k venkovskému prostoru. Vystoupení Hany Svobodové velmi přesně vystihlo paradoxy rozvoje venkova. Silvie Kučerová pohovořila na téma vyrovnávání se s minulostí na českém venkově. S problematikou vzdělávání na venkově a možnostmi alternativního řešení tohoto aktuálního problému účastníky semináře seznámil Emil Machálek. Zajímavé téma rekreace ve venkovském prostoru představili na závěr Jiří Vágner a Dana Fialová.

Radim Perlín

Výstava Atlas krajiny České republiky

Sedm let, od roku 2003, vznikalo souborné kartografické dílo s názvem Atlas krajiny České republiky. První výtisk spatřil světlo světa na konci roku 2009 a během roku 2010 byl připraven ve 2 000 kusech jako vázaná publikace a ve formě volných listů v přenosné papírové tašce (3 000 ks). Verze atlasu je uložena také na nosičích DVD v pdf formátu.

Ku příležitosti dokončení tohoto mapového veledíla uspořádala Geografická sekce a Geografická knihovna Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci s Výzkumným ústavem Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i. (VÚKOZ) výstavu pro odbornou i laickou veřejnost, nesoucí stejný název, tedy Atlas krajiny České republiky. Na přípravě výstavy se podíleli za PřF UK v Praze Ivan Bičík, Silvie Kučerová a Eva Novotná, za VÚKOZ Ivo Tábor a Peter Mackovčín. Výstava byla ke shlédnutí v předšálí Geografické knihovny od 1. 12. 2010 do 28. 2. 2011. Výstava je však putovní, a proto může být po domluvě s Geografickou knihovnou zapůjčena jakékoli další instituci pro vystavení či k prezentaci při různých příležitostech.

Slavnostní vernisáže výstavy se 30. 11. 2010 v 15.00 hodin zúčastnilo více než 60 návštěvníků (obr. 1), z nichž mnozí byli autory mapových i grafických prvků atlasu. Hosty přivítali ředitel Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i. Ivo Tábor a proděkan Geografické sekce Jakub Langhammer. Programem vernisáže provázel výkonný redaktor atlasu Peter Mackovčín a o vzniku i obsahu mapového díla se návštěvníci dozvěděli z úst Ivana Bičíka, garanta jednoho z oddílů mapového díla. Následně mohli nahlédnout do desetikilogramového svazku atlasu v papírové podobě, který byl na vernisáži slavnostně pokřtěn (obr. 2).

Výstava se snažila ukázkami vybraných mapových listů na osmnácti výstavních panelech prezentovat všech osm základních kapitol (oddílů) atlasu, tedy 1) Krajina – předmět studia, 2) Geografická poloha, 3) Historická krajina, 4) Přírodní krajina, 5) Současná krajina, 6) Krajina jako dědictví, 7) Krajina jako prostor pro společnost a 8) Krajina v umění. Zároveň byly mapové listy zvoleny tak, aby představily grafickou rozmanitost atlasu, který kromě samotných map několika měřítek obsahuje dále fotografie, texty, tabulky, grafy, kresby, schémata a dokonce i otisky starých map a reprodukce uměleckých děl

Obr. 1 – Vernisáž výstavy Atlas krajiny České republiky (výstava ve vitrínách vlevo).
Foto: T. Petrus

Obr. 2 – Proděkan Geografické sekce PřF UK v Praze Jakub Langhammer křtí Atlas krajiny České republiky. Foto: T. Petrus

předních českých výtvarníků, zachycující českou krajinu. Každý mapový list dostal navíc v průběhu přípravy výstavy k vyjádření vždy jeden odborník, je muž byla ale vlastní jiná oblast než ta, ze které pocházel mapový list. Úkolem pedologa tak bylo například napsat krátké esejistické zamyšlení nad kartogramy zachycujícími demografické jevy. Výsledky této poměrně zdařilé tvořivosti byly vyvěšeny k příslušným mapovým listům a měly podnítit návštěvníky k dalšímu uvažování i nad takovou problematikou, která se na první pohled zdála značně obtížná.

Mapové dílo Atlas krajiny lze podle mezinárodně schválených kritérií nazvat národním atlasem, a proto je radostí autorů výstavy, že jej mohli alespoň ve stručnosti přiblížit širokému okruhu návštěvníků. S případnými dotazy týkajícími se distribuce atlasu se prosím obraťte na Mgr. Petera Mackovčina, Ph.D., VÚKOZ – v. v. i., e-mail: peter.mackovcin@vukoz.cz.

Silvie Kučerová

15 let katedry geografie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Před 15 lety, v září 1995, byla na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích zahájena výuka učitelství zeměpisu pro základní školy. I přes různé počáteční obtíže, spojené především s personálním a prostorovým zabezpečením této výuky, resp. katedry geografie zajišťující tuto výuku, podařilo se zde od roku 1995 do roku 2010 vychovat přibližně 300 učitelů zeměpisu a v roce 2010 také první absolventy studijního oboru Geografie pro veřejnou správu (GEVES). Pracovníci katedry geografie vykonávají kromě výuky řadu výzkumných i osvětových aktivit a jsou autory množství geografických publikací.

V letech 1948–1978 existovalo na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích (plnohodnotná samostatná fakulta zde vznikla až v roce 1964) pracoviště, které už tehdy vychovávalo učitele zeměpisu pro základní školy. Jeho významnými pracovníky byli zejména RNDr. Rudolf Švec (spoluautor celostátní učebnice matematického zeměpisu), RNDr. František Nekovář (klimatolog, v letech 1969–1972 předseda České společnosti zeměpisné, také prvoligový a mezinárodní fotbalový rozhodčí – pozn. redakce: této osobnosti byl věnován samostatný článek ku příležitosti 100. výročí jeho narození v předchozím čísle Informací ČGS 2/2010) a prof. RNDr. Stanislav Chábera, CSc. (geolog, geomorfolog, autor několika stovek publikací). V roce 1974 bylo rozhodnuto o postupném předání učitelství zeměpisu do Plzně.

V roce 1991 byla založena Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vstupuje do ní tehdejší samostatná Pedagogická fakulta a Zemědělská fakulta a přicházejí do ní také někteří pracovníci českobudějovických ústavů Akademie věd. Vznikají nová pracoviště a nové fakulty. Po rozpuštění Ústavu krajinné ekologie ČAV v Českých Budějovicích v roce 1993, ve kterém jsem tehdy pracoval, mne oslovil tehdejší děkan Pedagogické fakulty prof. RNDr. Miroslav Papáček, CSc., abych nejprve jako vyučující působil na tehdejším ústavu managementu Pedagogické fakulty lokalizovaném v Jindřichově Hradci, a ná-

sledně, začátkem roku 1995, abych se pokusil na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích obnovit studijní obor Učitelství zeměpisu pro II. stupeň základních škol. To se podařilo a státní souhlas s výukou tohoto oboru byl získán na podzim uvedeného roku.

První studenti učitelství zeměpis-matematika a zeměpis-tělesná výchova nastoupili do výuky od podzimu roku 1995 (promovali v roce 1999), později přistoupily kombinace s přírodopisem, dějepisem, občanskou výchovou a angličtinou, krátce také se španělštinou a francouzštinou. Katedra geografie zajišťovala a zajišťuje také výuku některých předmětů v dalších studijních oborech Pedagogické fakulty a na dalších fakultách univerzity (především geografické předměty v jazykových neučitelských oborech). V roce 2009 jsme byli nuceni původně pětileté magisterské studium učitelství zeměpisu pro II. stupeň základních škol strukturovat do stupně bakalářského (tříleté studium) a magisterského (navazující dvouleté studium). Tato vynucená struktura přináší obtíže. Absolventi bakalářského stupně nemohou učit a nemají úplné vzdělání, přibýly bakalářské práce a bakalářské státní zkoušky.

V roce 2006 se nám podařilo akreditovat neučitelský studijní obor Geografie pro veřejnou správu (GEVES), jehož výuku pomáhá zajišťovat katedra společenských věd. O tento obor je velký zájem a je v jihočeských podmínkách oborem prestižním. Také díky tomuto oboru se můžeme více věnovat odborné a aplikované geografii. Od roku 2009 má katedra geografie právo konat rigorózní řízení (PhDr.) ve studijním oboru Učitelství zeměpisu pro 2. stupeň základních škol.

Katedra geografie (v letech 1995–1998 oddělení geografie) sídlí od svého založení v budově v Jeronýmově ulici v centru města. V roce 2007 získala nově adaptované prostory ve třetím patře této budovy. Katedra informatiky Pedagogické fakulty má několik dobře vybavených počítačových učeben, které katedra geografie využívá při výuce GIS, DPŽ a dalších předmětů.

Vyučujícími, kteří na katedře geografie působili delší dobu na plný úvazek, byli, resp. jsou: doc. RNDr. Jan Kubeš, CSc. (1995+, vedoucí pracoviště, vyučuje především geografii zemědělství a prostorové plánování a rozvoj); prom. geol. Jindřich Rozkopal (1995+, planetární geografie, vlastivěda, základy přírodovědy); prof. RNDr. Stanislav Chábera, CSc. (1995–2002, geologie, geomorfologie); Mgr. Michal Vančura, Ph.D. (1997+, od roku 2010 děkan Pedagogické fakulty, vyučuje geografii průmyslu, geografii obyvatelstva, demografii, sociální geografii Česka, geografii Evropy); RNDr. Jiří Čekal, Ph.D. (1998+, didaktika geografie, kvantitativní metody v geografii, regionální geografie Afriky a Oceánie); Mgr. Jiří Rypl (2000+, klimatologie, hydrologie, geomorfologie, fyzická geografie Česka); RNDr. Jiří Šíp, Ph.D. (2002–2010, geografie osídlení, služeb, dopravy a cestovního ruchu, geografie Asie); Mgr. Petra Karvánková, Ph.D. (2007+, regionální geografie Ameriky, kartografie, fyzická geografie); RNDr. Stanislav Kraft (2007+, geografie dopravy, regionální rozvoj, geografie osídlení); Mgr. Martin Blažek (2009+, výpočetní technika v geografii, GIS a DPŽ, planetární geografie); RNDr. et PhDr. Aleš Nováček, Ph.D. (2010+, regionální geografie Asie, regionální geografie Evropy).

Na katedře bylo od roku 1999 obhájeno 190 závěrečných prací. Pracovníci katedry geografie byli řešiteli nebo spoluřešiteli 8 projektů podpořených granty udělenými vědeckými grantovými agenturami. Tyto projekty byly zaměřeny na analýzy venkovského osídlení v jižních Čechách, druhého bydle-

ní v jižních Čechách, fyzickogeografických složek krajiny Novohradských hor, rozmístění zahraničních investic v Česku a nově na poznání metropolitního regionu Českých Budějovic. Na internetových stránkách katedry je zaznamenáno přes 220 publikací, jejichž autory nebo spoluautory jsou či byli pracovníci katedry geografie v době svého působení na katedře. Jde o monografie, články v časopisech, kapitoly v monografiích, články ve sbornících z konferencí. Ovšem jen několik z nich (celkem 7) je uvedeno na Web of Science (zde také asi 30 citací).

Pracovníci katedry zajišťují chod Jihočeské pobočky České geografické společnosti. Katedra a tato pobočka dohromady pořádají řadu přednášek. Odborných, na které jsou jako přednášející zváni významní čeští i zahraniční geografové, i populárních, určených také pro jihočeskou veřejnost. V roce 2006 katedra organizovala v Českých Budějovicích XXI. sjezd České geografické společnosti. Sjezdu se aktivně zúčastnilo okolo 200 přednášejících a jak po společenské stránce, tak i odborné stránce byl tento sjezd velmi úspěšný.

Katedra geografie Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích vstupuje do dalších let své existence v poměrně dobré kondici, ale také s některými problémy. Pozitivní je stále velký zájem o studium oborů, které katedra zajišťuje. Katedra má nyní dobré prostorové podmínky, dobré počítačové vybavení a moderně vybavené učebny. Pozitivní je také mládí většiny pracovníků katedry a v poslední době i velká a poměrně kvalitní výzkumná a publikační aktivita některých pracovníků katedry. Katedra však potřebuje během několika let posílit kvalifikační strukturu na úrovni docentů. Chtěli bychom se více věnovat didaktice geografie. Potřebujeme studenty oboru GEVES ještě lépe připravovat na realitu ve veřejné správě a navázat s veřejnou správou v jižních Čechách ještě těsnější kontakty. Přál bych si, aby naše jihočeské geografické pracoviště hrálo důstojnou roli v rámci geografických pracovišť v Česku.

Jan Kubeš

Sedm let výzkumu nebezpečných jezer v Kyrgyzstánu

Česká republika je formou Rozvojové spolupráce zainteresována na výzkumu a omezování rizik průtrží vysokohorských nebezpečných jezer v Kyrgyzstánu. První úspěšný výzkumný projekt probíhal v letech 2004–2006 (RP/27/2004) „Kyrgyzstán – monitoring vysokohorských ledovcových jezer a ochrana obyvatelstva před katastrofálními následky povodní vzniklých průtržemi morénových hrází“. V letech 2007–2010 na něj navazoval další, „Analýza rizik a omezení důsledků protržení hrází vysokohorských jezer“. Hlavním řešitelem projektů byla jihlavská firma Geomin družstvo, na řešení se významnou měrou podíleli výzkumní pracovníci z Přírodovědecké fakulty UK v Praze, geofyzici z firmy G Impuls Praha a pracovníci Gosudarstvennogo Agentstva po geologii i mineralnym resursam v Biškeku.

Kyrgyzská republika je jednou z nejhornatějších zemí světa, průměrná výška reliéfu této středoasijské země je 2 750 m n. m. Velehorský reliéf je velmi náchylný ke vzniku katastrofických přírodních procesů, kterými jsou sesuvy

zeminy a skalních masivů a bahnotoky (mury, debris-flows, na území bývalého SSSR jsou nazývány sely nebo selové proudy), které vznikají na horských svazích a ohrožují obyvatelstvo při své cestě dolů do údolí, kde se unášený materiál ukládá. Jedním z faktorů, který zapříčiňuje vznik mohutných selových proudů, je povodňová vlna vzniklá po průvalu hráze vysokohorského jezera.

V Kyrgyzstánu nalezneme asi 1 500 jezer, jejichž plocha je větší než 1 hektar. Z tohoto počtu je vytipováno 300 jezer jako potenciálně nebezpečných, přičemž 25 jezer je klasifikováno jako velmi nebezpečná. Jedná se o jezera, která jsou ve stádiu aktuální hrozby protržení, přičemž tato událost bude mít dalekosáhlé následky na majetek i obyvatelstvo. Průvalem hrozící kyrgyzská jezera můžeme dělit podle způsobu vzniku do několika skupin, přičemž nejpočetnější a nejvíce nebezpečná jsou jezera ledovcová. Stručně je lze charakterizovat tak, že jejich vznik těsně souvisí s erozí a akumulací činností ledovce a s odtáváním tzv. pohřbeného ledu. Velmi nebezpečná mohou být rovněž jezera hrazená, přičemž hráz těchto jezer většinou vzniká v důsledku katastrofických přírodních procesů – sesuvy, selové proudy (dejekční kužely z vedlejších údolí) a skalní řícení (např. v důsledku zemětřesení).

Většinu nebezpečných jezer lze podle geneze přiřadit k ledovcovému typu. Na území Kyrgyzstánu se nachází 8 208 ledovců, které pokrývají celkem 8 169 km² (4,2 % rozlohy). V souvislosti s globálním oteplováním zemské atmosféry a následnými změnami v charakteru klimatu dochází k výraznému posunu rozsahu ledovcového pokryvu vysokohorských oblastí na všech kontinentech. Kromě změn klimatických podmínek působí na odtávání ledovců a s tím související jevy i znečištění ovzduší a spad prachu a částic průmyslového původu. V důsledku odtávání ledovců se tvoří četná jezera, která jsou zahrazena nepříliš stabilními morénovými hrázemi různé šířky, mocnosti a složení. Vývoj jezer je velmi dynamický a jejich životnost se často počítá jen na roky až desítky let. Dynamika vývoje ledovcových jezer se stále zrychluje.

Dalším typem jezer, u nichž může za určitých podmínek dojít k přelivu a případně i následnému průvalu, jsou jezera hrazená sesuvem nebo selovým proudem (dejekčním kuželem). Devadesát procent těchto jezer ve světě vzniká v důsledku zemětřesení, další příčinou vzniku bývají intenzivní srážky či tání sněhové pokrývky. Tato jezera se obvykle vyznačují velkým objemem zadržované vody. Délka trvání sesuvem hrazeného jezera kolísá od několika minut po tisíce let. Závisí převážně na objemu a tvaru hráze, na odolnosti hráze vůči průsaku a erozi a rovněž na velikosti přítoku vody do jezera. Pouze malé procento sesuvem hrazených jezer existuje 100 let po vzniku.

Na území Kyrgyzstánu vznikala nebezpečná jezera vždy, ale v posledních desítkách let je jejich výskyt stále častější a jejich chování nevyzpytatelnější. V minulosti již došlo k několika desítkám případů průvalů. Od roku 1952 jich bylo zaznamenáno kolem sedmdesáti. Evidovány jsou ovšem jen ty, které způsobily významnější škody. Mnoho průvalů v málo osídlených oblastech nebo průvalů o malé intenzitě evidováno nebylo. Nejkatastrofálnější byl průval jezera Šachimardan v roce 1998, jehož důsledky postihly nejen údolí v Kyrgyzstánu, ale způsobily velké škody i v přilehlých oblastech Ferganské kotliny v Uzbekistánu. Zahynulo tehdy přes 100 osob a došlo k velkým ekonomickým ztrátám. Postiženy byly zejména uzbecké enklávy na kyrgyzském území.

V době naší návštěvy Kyrgyzstánu v červenci 2008 došlo v povodí řeky Tong (hřbet Terskij Ala Too – Tan-Šan, jižní pobřeží jezera Issyk Kul) k protrže-

ní jezera Zyndan. Povodí Tong je dlouhodobě považováno za rizikovou oblast z hlediska průvalů morénovo-ledovcových jezer, ale podle dosavadních znalostí nebylo žádné rizikové jezero v údolí Zyndan registrováno. Za deset hodin došlo k vyprázdnění prakticky celé jezerní pánve, jejíž objem byl vypočten na 460 tis. m³. Jezero bylo hrazeno čelní morénou, ve které bylo velké množství pohřbeného ledu. Voda z jezera odtékala podzemní cestou, což je vždy nebezpečný a těžko monitorovatelný případ. Může dojít k náhlému zanesení podzemních kanálů a k rychlému naplnění jezera, které je dále zásobeno tavnými vodami ledovce, ovšem bez možnosti odtoku. Narůstající objem zadržované vody zvyšuje tlak na hráz jezera, často se otevírají nové podzemní odtokové kanály. Na jejich velikosti potom závisí rychlost odtoku vody z jezera. V případě jezera Zyndan byly kanály natolik kapacitní, že voda způsobila vznik selového proudu, který dole v obydlené části údolí pustošil a bohužel i zabíjel. Jezero Zyndan nebylo ovšem vedeno v první kategorii jezer podle nebezpečnosti, takže jeho průval byl do jisté míry překvapivý.

Výzkumné lokality byly soustředěny hlavně do oblasti severních svahů Kyr-gyz Ala-Too, pod kterými se nachází hustě osídlená Čujská dolina. Další lokality byly vybrány v následujících oblastech: Kungej Ala-Too, Ak-Šijrak, Babaš-Ata, Talas Ala-Too, Terskij Ala-Too a oblasti Alajského hřbetu. Hlavním cílem našich projektů bylo zlepšení metodiky výzkumu vytipovaných nebezpečných jezer za použití moderních hydrologických, geomorfologických a geofyzikálních

Obr. 1 – Ukázka praktického výsledku projektu: podle našeho návrhu byla stabilizována horní část erozní rýhy na vzdušné straně hráze sesuvem hrazeného jezera Koltor (Kyrgyzský hřbet, Tan-Šan) pomocí drátěných sítí a kamenné rovnániny. Při zvýšeném přítoku vody do jezera (vlivem intenzivního tání ledovců či srážek) dochází k přelivu hráze a následně erozi, která způsobuje postupné zeslabování hráze. Foto: M. Šobr

Obr. 2 – Budova česko-kyrgyzské výzkumné stanice Adygine v Kyrgyzském hřbetu Ťan-Šanu v nadmořské výšce 3 550 m n. m. Foto: M. Šobr

metod, vytvoření návrhu monitoringu s navazujícím varovným systémem před katastrofální průtrží jezer a zajištění bezpečnosti obyvatel v sídlech situovaných ve vysokohorských údolích před povodňovými vlnami. Dále jsme se zabývali výzkumem a posuzováním nebezpečnosti jezer v dosud nestudovaných oblastech Kyrgyzstánu, podrobně jsme analyzovali rizika ve dvou modelových lokalitách – údolí řeky Koltor (obr. 1) a řeky Adygine, které směřují do Čujské doliny.

V průběhu výzkumných prací se ukázala nutnost dlouhodobého sledování některé typické lokality a studium změn ledovcového pokryvu a vývoje ledovcových jezer ve vztahu k vývoji klimatu ve velehorském prostředí. Byla proto vybudována výzkumná stanice s trvalou posádkou (obr. 2). Nejvhodnější se ukázala lokalita v údolí Adygine, která je bočním údolím řeky Ala-Arča, která protéká hlavním městem Biškekem. Oblast je poměrně dobře prozkoumaná, byla sledovaná česko-kyrgyzskou skupinou od roku 2004 a splňovala na začátku stanovená kritéria, kterými byly: nadmořská výška přes 3 000 m, přítomnost rizikových jezer a intenzivně odtávajícího ledovce a v neposlední řadě i reprezentativnost pro širší region a relativně dobrá dostupnost.

Lokalita Adygine je tvořena ledovcovo-morénovým komplexem, který se nachází v nadmořské výšce 3 400–4 200 m. Spodní část tvoří mohutná moréna, vrcholovou část ledovec sahající až na hřeben Kyrgyzského hřbetu pohoří Ťan-Šan. Pod okrajem ledovce a v horní části morény se vytvořilo několik typů jezer, kterých je na sledovaném území v současné době 22. Jsou zde přítomná jezera ledovcová, ledovco-morénová, jezera částečně hrazená skalním prahem

i jezera termokrasová. Tři z těchto jezer lze pokládat za potenciálně nebezpečná. Vývoj jezer v předpolí ledovce je velmi dynamický a byl předmětem našeho výzkumu. V letech 2007–2010 jsme sledovali každoroční změny nejen v ústupu ledovce, ale i v růstu plochy a objemu proglaciálních jezer. Celá lokalita je svým charakterem dostatečně reprezentativní a výsledky výzkumu se dají aplikovat na celou oblast Kyrgyzského hřbetu, popřípadě na ostatní hřbety v severním Kyrgyzstánu. Výsledky bude možné srovnávat s obdobnými výzkumy v ostatních světových velehorách.

Budova stanice je postavena převážně ze dřeva, její stavba po dopravení materiálu pomocí vrtulníku trvala přibližně měsíc. Stavba probíhala ve složitých klimatických podmínkách, často za deště nebo sněžení a je třeba vyslovit velké uznání všem stavitelům. Souběžně byla stavba i všechna zařízení uváděna do provozu a osádka stanice začala plnit výzkumný program. Je sledován vývoj všech jezer a změny v jejich velikosti, tvaru a úrovně hladiny. Jsou zaznamenávány všechny morfologické změny na morénových hrázích, odtrhy, sesuvy, propady apod. V případě vzniku nebezpečné situace bude podána zpráva příslušným orgánům (Správa národního parku Ala Arča, Ministerstvo mimořádných situací Kyrgyzstánu).

V rámci programu sledování klimatu pracují na lokalitě dvě kompletní meteorologické stanice. V sousedství domu je postavena stanice automaticky zaznamenávající teplotu, tlak a vlhkost vzduchu, rychlost a směr větru a teplotu půdy. Doplněna je rtuťovými teploměry umístěnými v klasické meteorologické budce a srážkoměrem. Na hřebeni nad ledovcem, v nadmořské výšce 3830 m, byla instalována druhá, plně automatická stanice, zaznamenávající 11 parametrů (teplota, tlak a vlhkost vzduchu, srážky, globální radiace, albedo, rychlost a směr větru, teplota půdy ve třech úrovních). Všechny parametry jsou měřeny a ukládány v desetiminutových intervalech. Data jsou denně odesílána na internetový server. Je to v současné době nejvýše položená meteorologická stanice v Kyrgyzstánu a celém Ťan-Šanu. V rámci výzkumu slouží data ke korelaci vývoje ledovce a všech přírodních rizikových jevů. Dalším cílem je sledování vývoje hydrologických poměrů jezer a jejich přítoků a odtoků. Na největším jezeře je nainstalován tlakový hladinoměr, který automaticky zaznamenává výkyvy úrovně hladiny. Na ostatních jezerech jsou instalovány vodočetné latě. Hydrometrickou vrtulí jsou v pravidelných intervalech měřeny průtoky všech dostupných toků. Glaciologický výzkum je věnován všem projevům ústupu ledovce. Na začátku prací bylo přesně vyměřeno čelo ledovce a instalovány geodetické značky. Byla upřesněna geomorfologická mapa lokality se zaznamenáním všech forem ústupu. Byly instalovány měřické latě pro odečítání výšky sněhové pokrývky a síť datalogerů pro měření teploty v permafrostu.

Dlouholetý výzkum nebezpečných jezer v Kyrgyzstánu ukazuje nutnost nepřetržitého monitoringu nejen již dlouhodobě vytipovaných nebezpečných jezer, ale hledání dalších nebezpečných lokalit pomocí vrtulníkových obletů ve vrcholném létě při maximálním naplnění jezer, které byly v roce 2010 po 13 letech znovu obnoveny. Pevně věřím, že finanční prostředky a čas, které jsme do výzkumu nebezpečných jezer v Kyrgyzstánu investovali, pomohou nejen místním vědcům v dalším bádání, ale hlavně obyvatelstvu, které je katastrofickými průvaly přímo ohroženo.

Miroslav Šobr

Geografie na Moskevské státní univerzitě M. V. Lomonosova

Lomonosovova státní univerzita v Moskvě je nejprestižnějším univerzitním pracovištěm Ruské federace vůbec. Jde o nejstarší vlastní ruskou univerzitu založenou na základě carského dekretu v roce 1755 (na získaných územích na západě Ruského impéria fungovaly starší univerzity) a pojmenovanou později po univerzálním ruském vědci M. V. Lomonosovovi, který vyšel ze skromných poměrů pozdně feudálního Ruska a vlastní pílí došel k ohromným znalostem v mnoha oborech vědeckého bádání. Geografie je na univerzitě vyučována od jejího samého počátku, nejprve na Filologické fakultě profesory dějin, statistiky a geografie a dějin, statistiky a geografie Ruského státu. Od roku 1835 byla výuka geografie organizována na Filosofické fakultě. Katedra fyzické geografie vznikla již v roce 1863. V roce 1884 výuka probíhala na společné katedře fyziky a fyzické geografie. Ve stejné době vznikla katedra geografie a etnografie na Fakultě dějin a filologie vedená věhlasným profesorem D. N. Anučinem. Od roku 1888 katedra pracovala pod hlavičkou Fyzikálně matematické fakulty. V roce 1919 byla katedra rozdělena na katedru antropologie, jejíž vedení si prof. Anučin ponechal, a na katedru geografie tehdy vedenou prof. A. A. Kruberem. V roce 1922 vznikl na univerzitě Geografický ústav a vedle něj katedra půd, geologie a geografie na těžbě fakultě. Samostatná katedra geografie pak fungovala od roku 1926, k níž se v roce 1929 přiřadily katedra ekonomické geografie a katedra kartografie. Turbulentní léta ukončil vznik katedry půd a geografie v roce 1933. V červnu roku 1938 byla nakonec na Lomonosovově univerzitě zřízena samostatná Geografická fakulta fungující dodnes. Tehdy fakultu tvořily tyto katedry: fyzické geografie, geografie zahraničních zemí, fyzické geografie SSSR, ekonomické geografie SSSR, ekonomické geografie kapitalistických zemí, kartografie a geodézie a výzkumný Geografický ústav. Do současnosti se struktura Geografické fakulty výrazně změnila a tvoří ji 15 kateder: biogeografie, kartografie a geoinformatiky, kryolitologie a glaciologie, ekonomické a sociální geografie zahraničních zemí, ekonomické a sociální geografie Ruska, geomorfologie a paleogeografie, světového hospodářství, krajinné geochemie a pedogeografie, hydrologie pevnin, meteorologie a klimatologie, managementu přírody, oceánologie, fyzické geografie a studia krajiny, fyzické geografie světa a geoekologie, geografie rekreace a turismu. Místo výzkumného Geografického ústavu funguje 8 specializovaných laboratoří: komplexního mapování, geoekologie severu, recentních uloženin a pleistocénní paleogeografie, regionální analýzy a politické geografie, obnovitelných zdrojů energie, sněžných lavin a pohybu zvětralín, eroze půd a procesů odtoku, setrvalého rozvoje území. Kromě toho fakulta disponuje pěti terénními stanicemi (Santino jižně od Moskvy, Chibiny na poloostrově Kola, Krasnovidovo západně od Moskvy, Elbrus na Kavkaze, Ušťanskaja u Archangelska). Geografická fakulta má významné slovo v komisi koordinující vysokoškolské studium geografie v Ruské federaci (celkem je geografie vyučována na 49 VŠ v zemi) a v podobné komisi pro vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje, ekologie a managementu přírodních zdrojů (celkem studováno na 154 univerzitách v Ruské federaci). V čele Geografické fakulty stojí od roku 1990 akademik Ruské akademie věd a profesor N. S. Kasimov.

Geografická fakulta poskytuje vysokoškolské vzdělání v pěti hlavních oborech: geografie životního prostředí, humánní geografie, hydrometeorologie,

kartografie a turismus. Studující mohou absolvovat jak bakalářské, tak magisterské studium. Ukazuje se, že bakalářské studium je nedostačující k dosažení potřebné kvalifikace. Vedle toho běží klasické pětileté studium v osmi oborech: kartografie, hydrologie, geoekologie, geografie, meteorologie, management přírody, oceánologie a turismus. Absolvent získává titul specialisty v daném oboru. Vedle toho funguje doktorský program s možností získání titulu PhD. V tomto případě je zapotřebí složit tři oborové zkoušky (specializace, filosofie a cizí jazyk) a vybrat si některý z deseti doktorských oborů. Výuka na univerzitě probíhá výhradně v ruském jazyce. Studenti s nedostatečnými znalostmi ruštiny mohou projít Střediskem mezinárodního vzdělávání k rekvalifikaci na znalost vyučovacího jazyka. Do fakultního ročníku se v průměru přijímá cca 150 studentů na bezplatné státní studium. Dalších cca 80 studentů může vstoupit na placené studium. Současně tak na fakultě studuje kolem 1 200 studentů běžného denního studia a asi 180 doktorandů, o něž pečuje kolem 860 členů fakultního personálu. Studenti mají možnost zúčastnit se výměnných studijních pobytů v délce do 2 měsíců v zahraničí v rámci programu Erasmus. K dispozici je rovněž dálkové studium při zaměstnání.

Vedle geografického vzdělávání fakulta vede obsáhlý základní a aplikovaný výzkum v mnoha dílčích oborech. Výzkumy na území Ruské federace se odehrávají v atraktivních oblastech poloostrova Jamal, v pohoří Chibiny, na Kamčatce, v Kaspickém moři, na Kurilských ostrovech, na jezeře Bajkal, v povodí Amuru a na Kavkaze. Další zahraniční výzkumy jsou dány spoluprací na mezinárodních projektech, v nichž hlavní roli hraje problematika v bývalém postsovětském prostoru. Úzkou mezinárodní vědecko-výzkumnou spoluprací má fakulta s cca 10 zahraničními zeměmi. Účastní se mj. projektů 7. RP Evropské unie. Bohatá výzkumná praxe se odráží v rozsáhlé publikační činnosti. Ročně vychází kolem 30 monografií a značné množství časopiseckých příspěvků. Fakulta vydává vlastní vědecký časopis Věstník Moskovského univerzitěta. Geografija. Ve spolupráci s Geografickým ústavem Ruské akademie věd vychází anglicky psaný časopis Geography – Environment – Sustainability. Vedle toho jsou vydávány celobarevné fakultní noviny GeographH. Ročně fakulta pořádá na 10 mezinárodních konferencí. V rozpočtu na léta 2011–2014 bude fakultě přiděleno přímo ze státního rozpočtu na výzkumné práce kolem 250 miliónu rublů (zčásti se o ně bude dělit se čtyřmi spolupracujícími fakultami). Fakulta ponese odpovědnost za jeden z 10 klíčových výzkumných programů univerzity (program č. PNR-6: Racionální využití přírody a setrvalý rozvoj regionů Ruska), který zahrnuje celkem 12 dílčích problematik: 6.1 Globální změny klimatu a jejich dopady na obyvatelstvo a osídlení Ruska, 6.2 Racionální využití přírody v regionech těžby a dopravy uhlovodíků, 6.3 Setrvalý rozvoj Ruské Arktidy: sociálně ekonomické, ekologické a geopolitické prognózování, 6.4 Technologie pro osvojení zóny permafrostu v Rusku, 6.5 Strategické hodnocení vlivu velkých národních inovačních projektů na přírodu, hospodářství a socio-kulturní prostředí (mj. na příkladu zimní olympiády v Soči 2014), 6.6 Setrvalý rozvoj využití půd na jihu Ruska, 6.7 Prognóza bezpečnosti využití přírody v Černomořsko-kaspickém regionu, 6.8 Bezpečnost biosystémů jako základ setrvalého využívání přírody, 6.9 Management kvality městského prostředí, 6.10 Životní prostředí a zdraví obyvatelstva – technologie lékařsko-technického hodnocení pro potřeby setrvalého rozvoje území, 6.11 Vědecké zdůvodnění Integrovaného euro-asijského dopravního systému,

6.12 Regionální sociálně ekonomický a etno-demografický rozvoj (ústní sdělení S. A. Dobroljubova, 24. 9. 2010).

Po dlouhodobě připravované reformě ruského vysokého školství v roce 2010 patří Moskevská státní univerzita a Sankt-Petěrburská státní univerzita mezi privilegovaná vysokoškolská pracoviště. Podobný význam získaly další vybrané tzv. federální univerzity v jednotlivých federálních okruzích správního dělení Ruské federace. Prvně dvě jmenované a ostatních cca 6 dalších federálních univerzit (např. Arktická v Archangelsku, Jižní v Rostově na Donu, Sibiřská v Novosibirsku, Severovýchodní v Jakutsku, Dálně východní ve Vladivostoku aj.) se tak budou těšit z lepšího financování a dalších rozvojových možností, které jim ostatní ruské vysoké školy mohou snad jen závidět. Další podrobnosti čtenář najde na webových stránkách Geografické fakulty MSU: www.eng.geogr.msu.ru či www.geogr.msu.ru.

Jaromír Kolečka

Geografický ústav Ruské akademie věd dnes

Se změnou politické a ekonomické orientace Česka v uplynulých 20 letech došlo jednak ke značnému ústupu od dřívějších, nezřídka ideologicky podmíněných a doporučovaných vztahů s odborníky z vědeckých pracovišť Ruské federace, jednak od znalosti a používání ruského jazyka, druhdy hlavního komunikačního jazyka zemí bývalého socialistického tábora. Mezitím ruská věda, a v ní i geografie, prodělala radikální změny způsobené jak hlubokou změnou ekonomických podmínek práce (ve většině oborů k horšímu), tak sníženým objektivním zájmem veřejnosti a decizní sféry – státní i soukromé – o vědecký pokrok ve vlastní zemi. Ve vědě tak zůstali pracovat především ti, kteří v ní spíše viděli své životní poslání, než zdroj výdělků. Úpadek státní ekonomické a motivační podpory vědy v Rusku tak vedl k výrazné redukci personálního zabezpečení základního a aplikovaného výzkumu, jednak k emigraci špiček exaktní vědy na západ, zejména do zámoří, jednak k odchodu do lukrativnější hospodářské sféry. Teprve v poslední dekádě se situace postupně zlepšuje tak, jak ruské politické a hospodářské vedení vidí nezbytnost prezentace země též jako vědecké velmoci na světovém kolbišti. Ekonomická podpora státu a zakázky ze strany státu umožňují nový rozkvět některých odvětví, jiné udržují v aktivní činnosti, nezbytné pro potenciální připravenost řešit úkoly v budoucnosti. Podobné události prodělala i ruská akademická geografie. V popředí zájmu stojí nadále optimalizace využití všech přírodních a lidských zdrojů, kterými země disponuje. I přesto, že zákony trhu v Rusku objektivně fungují, kontrolní role státu v ekonomice zčásti na všech úrovních zůstala a to ve formě vzájemně prorůstajícího administrativně podnikatelského konglomerátu osobně propojených špiček politiky a byznysu. Geografie se snaží této situaci maximálně přizpůsobit a nabízí své služby na všech úrovních územní správy na podporu regionálního rozvoje (byť dimenze pojmání regionálního rozvoje je měřítkově přece jen jiná než v daleko menším Česku).

V roce 2008 oslavil Geografický ústav Ruské akademie věd (RAN) v Moskvě 80 let své existence. Vedení a část ústavu sídlí v komplexu historických budov

v centru Moskvy na ulici Staromonětnyj pereulok. Vznikl krátce po Říjnové revoluci v podstatě na základě požadavku optimalizace využití přírodních zdrojů Ruska. Je třeba poznamenat, že ústav se na plnění tohoto požadavku po celou dobu své práce významně podílel. S jeho jménem jsou spojeny rozsáhlé projekty v Povolží, Černozemním středu, na evropském severu, Západní Sibiři, v zóně Transsibiřské a Bajkalsko-amurské železniční magistrály, dolním Jeniseji, Jakutsku a dalších postsovětských územích dnes patřících jiným zemím Společenství nezávislých států (SNS). V době maximálního rozkvětu po polovině 20. století ústav zaměstnával 800 pracovníků. Současný stav vědeckých kádřů se pohybuje kolem 200 a ústav se tím zařadil mezi spíše menší akademická pracoviště RAN. Po formální stránce je ústav sídlem Moskevské pobočky Ruské geografické společnosti (jedné z nejstarších na světě), sídlem Národního komitétu geografického Ruska, Vědecké rady RAN pro studium Arktidy a Antarktidy a Geomorfologické komise. Jako pupeční šňůrou je spojen s Geografickou fakultou moskevské Lomonosovovy univerzity, odkud pochází naprostá většina odborných pracovníků ústavu. Ředitelem ústavu je akademik V. M. Kotljakov, v jehož rukách je kromě vedení ústavu a oddělení glaciologie ústavu předsednictví v mnoha dalších radách a komitéttech.

Po administrativní stránce se ústav dělí na 15 dílčích vědeckých pracovišť. Tři z nich jsou odděleními: fyzické geografie a problematiky využití přírody, glaciologie a sociálněekonomické geografie. Ostatní tvoří úžeji specializované laboratoře, např. evoluční geografie (přibližně postihuje oblast paleogeografie), klimatologie, hydrologie, geomorfologie, kartografie, geografie a vývoje půd, biogeografie, geografie světového rozvoje, geopolitického výzkumu, experimentálního výzkumu geosystémů (mj. disponuje Kurskou biosférickou stanicí), geoinformačního výzkumu, monitoringu biochemických cyklů znečišťujících látek aj. Vně oddělení a laboratoří pracují kombinované pracovní skupiny, řešící úzce vymezené problémy. Jde o pracovní skupiny radiouhlíkovou, Merktor (GIS podpora výzkumu a mapování), DPZ, přírodního dědictví (spolupráce s UNESCO, přípravy nominací objektů), MaB 6 (spolupráce s UNESCO na poli ochrany a setrvalého rozvoje biosférických rezervací), ekodiagnostiky a ekologického mapování, setrvalého využití lesů.

Ústav hraje významnou roli v ruské geografické komunitě při zvyšování kvalifikace vědeckých pracovníků. Řídí práci tří komisí udělujících vědecké hodnosti DrSc. (v originále doktor geografických věd – d.g.v., tzv. „velký doktorát“), řadu komisí pro kandidátské disertace a hodnost CSc. (v originále k.g.v. – kandidát geografických věd, ekvivalent Ph.D.), rozbíhají se práce komisí pro mezinárodně více uznávané tituly Ph.D. v geografických vědách. Nelze přehlédnout, že víceúrovňová kvalifikační škála titulů a hodností v ruské geografické komunitě (aktuálně Bc., Mgr., Ph.D. nebo CSc., DrSc., člen korespondent RAN, akademik RAN) má značný motivační efekt udržující vysokou odbornou aktivitu pracovníků do vysokého věku.

Vědecké aktivity Geografického ústavu RAN věd v Moskvě pokrývají celé spektrum geografických věd, jak v oblasti analýzy, tak geografické syntézy. Regionálně se týká nejen území Ruské federace a tzv. postsovětského prostoru (Arktida, Pamír, Tánšan, Aralské jezero), ale sahá i do dalších světadílů (Mongolsko, Vietnam, a na světové oceány). Mezi hlavní zahraniční partnery odborníků na Geografickém ústavu patří pracoviště především v Německu, Polsku, Francii a USA. Pravidelná spolupráce je s odborníky v Nizozemsku, Švédsku

a ve Velké Británii. Dřívější široká spolupráce s československými geografy byla postižena rozpuštěním Geografického ústavu ČSAV v Brně v roce 1993 v době vrcholící ekonomické a společenské krize v Rusku. Kontakty mezi českými a ruskými geografy v resortu akademií věd se postupně rozšiřují; na léta 2009–2011 schválila AV ČR prioritní téma spolupráce mezi Ústavem geoniky AV ČR, v. v. i. a Geografickým ústavem RAN, avšak bez finanční podpory.

Odborný život na úrovni oddělení (jako příklad uveďme v roce 2010 návštěvné oddělení sociálněekonomické geografie) probíhá ve dvou hlavních vědeckých rovinách. Jde o výzkum teritoriální organizace industriální a postindustriální ruské společnosti a o monitoring a interpretaci demografických procesů a proměn sídelního systému Ruska. Konkrétní projekty využívají jednak finanční podpory tzv. základního výzkumu RAN a národních grantových agentur; čilou mezinárodní spoluprací na odborném poli dokládá několik v současnosti řešených mezinárodních projektů, financovaných např. Národním vědeckým fondem USA či japonským Ministerstvem pro vědu a vzdělání.

Geografický ústav RAN vykazuje vysokou publikační aktivitu. Pracovníci ústavu každoročně publikují více než dvacítku tématicky či regionálně zaměřených monografií a ohromující množství (stovky) individuálních časopiseckých příspěvků ve spektru od zahraničních impaktovaných po popularizující domácí. Nebývale efektivním výstupem jejich vědecké práce jsou četné atlasy (zpravidla v kombinované rusko-anglické mutaci) vydávané ve vlastní režii nebo ve spolupráci s dalšími institucemi, např. Atlas přírodních a technogenních hazardů a rizik mimořádných situací Ruské federace, Atlas světových zdrojů ledu a sněhu, Světový atlas zdrojů a životního prostředí, tři ze čtyř dílů nedávného Národního atlasu Ruska, Atlas Republiky Tatarstán, Atlas Moskvy, Atlas asijského Ruska aj. V Česku pro srovnání je tvorba atlasů (vyjma právě vydaného Atlasu krajiny České republiky) svěřována zpravidla kartografickým nakladatelstvím bez intenzivní spolupráce s akademickými geografy. Zajímavé je, že řada zakázek pochází z nejvyšších míst ruské administrativy: Dumy (parlamentu) Ruské federace, různých ministerstev aj. ústředních orgánů. Ústav vydává řadu odborných časopisů převážně v ruském jazyce. V angličtině od roku 2008 vychází časopis *Geography – Environment – Sustainability* (ve spolupráci s Lomonosovovou univerzitou) a od roku 2011 zcela nový časopis *Regional Research of Russia* ve spolupráci s nakladatelstvím Springer Verlag.

Velkým problémem, se kterým se ústav potýká, je stárnutí odborných kádřů. Platové podmínky zaměstnanců lze sotva nazvat ideálními a i u výše zařazených pracovníků se příjem pohybuje pod celostátním průměrem. Vzhledem k poměrně vysokým životním nákladům se k vědecké práci aktivně hlásí jen malý počet absolventů odborného studia geografie. Geografický ústav RAN v Moskvě je financován z federálního rozpočtu jen do výše smluvních platů zaměstnanců (podle tabulek). Materiální vybavení, cestovné apod. je pokrýváno prakticky výhradně z grantů a zakázek. Prostředky vedle zakázek poskytují domácí grantové agentury i mezinárodní instituce. Úsporná opatření v Ruské federaci však do jisté míry stěžují přístup k finančním zdrojům v současnosti, a tím vyvolávají, podobně jako v Česku, pochybnosti o budoucím vývoji na poli rozvoje akademické geografie. Další informace jsou k dispozici na internetové stránce www.igras.ru.

Jaromír Kolečka, Eva Kallabová, Taťána Lvovna Borodina